

Jó napot kívánok, tisztelettel köszöntöm önöket!

Sok új benyomással érkeztem New York-ból éppen, a ma hajnali géppel Bécsben leszállva. Úgyhogy hadd kezdjen azzal ezt a mostani előadást, hogy amiről ott a legtöbbet beszéltünk egymás között – kormányfők, közgazdászok, befektetők –, az az, hogy egyre többen teszik fel azt a kérdést: Mi lesz itt a válság után? Egyre inkább ez foglalkoztat mindenkit, és már exitről beszélnek, meg válság utáni világról. Sokan optimistán, néhányan óvatosabban.

Én hadd kezdjem óvatosan. Hadd mondjak két dolgot ezzel a válsággal kapcsolatban. Az egyik az, hogy még nincsen vége. Egyáltalán nincs még vége. Meggyőződésem, hogy mindaddig, amíg a munkanélküliségi adatok – nemcsak Magyarországról beszélek, de Magyarországról is – nem kezdenek el érdemi tendenciát, trendszerű javuló tendenciát mutatni, addig a válságnak nincsen vége. Hiszen ha a munkanélküliség nő, akkor a fogyasztás is bizonytalan a világban, vagy visszaesik. Ez nyilvánvalóan csak átmeneti, például a készletek feltöltéséből fakadó átmeneti javulást hozhat.

Szóval a válságnak nincs vége addig, amíg a munkanélküliség el nem kezd javulni. Minden korábbi válság elemzéséből tudjuk, hogy a munkanélküliség javulása általában a makroadatokat, sőt a mikroadatokat javulását is egy érdemi spét-reakcióval szokta követni, fél-egy év után, az ország gazdaságszerkezetétől függően.

Ezért én azt gondolom, hogy a válságnak még nincs vége. És nem egyértelmű – láttam, más előadásokban is elhangzott itt –, hogy ennek a válságnak a lefutása milyen lesz, hogy van-e még előttünk újabb hullámvölgy.

A másik dolog, amit szeretnék mondani – és ez lenne az előadásom első része –, hogy azt mondta egyszer egy történész, hogy minden történelmi korszak magában hordja már a következőnek a csíráit. Azt gondolom, hogy már ebből a válságból is láthatjuk, hogy mi lesz itt a válság után. Én azt gondolom, hogy újabb válság. Más típusú újabb válság, vagy válságok. Regionális vagy szektorális válságok következhetnek mindabból, ami most zajlik a világban.

Én négy olyan globális válságjelenséget látok ma, négy olyan irányt, amelyből ha nem tudjuk kollektívan – és most globálisan beszélek – meg országonként egyenként is jól kezelni azt a helyzetet, vagy azt a rizikót, ami benne van a mostani helyzetben és ami következhet a mostani helyzetből, akkor bizony ez a négy akár összeadódva is bekövetkezhet.

Az első és leginkább ide tartozó téma a gazdaság következő válsága, a mostani kezelésből fakadó válsága. Ami abból fog eredni, hogy a világ nagy gazdaságai – nemcsak ők, de ők mindenképpen –, soha nem látott mértékben eladósodnak, soha nem látott méretű deficitet halmoznak föl. Gondoljanak csak Angliára, ahol most jóval 10 százalék fölött vannak, de akár az Egyesült Államokra, Franciaországra, de még Németországra is, ahol kisebb mértékben, mint máshol, de nagyon nagy deficitet halmoznak föl. Ezt a deficitet nyilván finanszírozni kell, aztán meg refinanszírozni kell. Ebből pedig nagyon könnyen alakulhat ki az a hatás, amit már nagyon sokszor említettünk a magyar állam gazdálkodása kapcsán is, hogy az állam hitelei, az állami eladósodás és annak a finanszírozása kiszorít másokat, kiszorítja a vállalkozásokat a piacról. Ebből pedig következhet az, hogyha nincs elég finanszírozás a vállalati szektor számára, akkor a növekedés is lassúbb lehet. Ez az egyik nagy kockázati tényező, ami a gazdaságban benne van.

A másik, hogy ebből a válságból részben a munkanélküliség növekedése miatt, részben meg egyszerűen a korábbi túlfogyasztásból okulva, a világ fogyasztásának a motorja, az Egyesült Államok lényegesen kisebb fogyasztás-bővülést valószínűsít a következő évekre, mint ami a válságot megelőzte. Ebből az következhet – erre vannak becslések, utoljára az Európa-csúcson beszélgettünk erről –, hogy 1300 milliárd dollárnyi fogyasztáskiesésre számítunk a következő években, évente. Ez olyan mennyiségű kereslethiány lehet a világpiacra, amit a világ többi része nagyon nehezen fog tudni bepótolni. Különösen úgy, hogy Kínában is elsősorban a megtakarításokra helyezik a hangsúlyt és nem a fogyasztásra.

Ha nem lesz, aki az Egyesült Államok helyébe lépjen a fogyasztásban, akkor a növekvő állami eladósodás következtében, várhatóan erre való reakcióként megjelenik az elinflálási politika, ami eddig rendszerint a politikusok válasza volt a magas adósságra, másrészt a visszafogott fogyasztás együtt egy jóval lassúbb növekedési ütemet hozhat még a kilábalást követően is a világgazdaság számára, mint amihez az elmúlt években hozzászoktunk. Másrészt jóval nehezebb lesz magukat

finanszírozni azoknak a kisebb országoknak, akik el vannak adósodva és esetleg tovább szeretnék bővíteni ezt az eladósodást.

Éppen ezért múlt héten, amikor az Európai Tanácson, az európai csúcson arról beszélgettünk, hogy a G20-ak most kezdődő tanácskozására milyen stratégiával menjen Európa, akkor Magyarország nagyon határozott álláspontot képviselt két kérdésben is.

Az egyik kérdés az volt, itt van-e már az ideje az exitnek, a gazdaságösztönzésből való kilépésnek. Azt mondtuk, hogy mivel még nincs vége a válságnak, és várhatóan az egész világon még mindig növekszik a munkanélküliség – tartok tőle, Magyarországon is, bár nem számítok drámai romlásra, de növekedésre még számítok a következő fél-egy évben –, ezért szükség van még a stimulus programok fenntartására, és csak koordinált, egyeztetett és fokozatos kivonulásra kerülhet sor még akkor is, ha ez egyébként azt jelenti, hogy a deficitek és az eladósodás növekedni fog a világban.

Ez a klasszikus közgazdasági dilemma, a legkisebb rossz választásának művészete: melyik ujjamat harapjam meg? Azt gondolom, fönn kell tartani a gazdaságélénkítést, fokozatosan csökkentve, és még nem szabad kivonulni belőle, hogy ne essünk vissza ebből a helyzetből. Csak akkor lehet majd érdemben kivonulni, ha a foglalkoztatás érdemben bővül.

Ez volt Magyarország álláspontja ezzel kapcsolatban.

A másik, hogy azt a kérdést is fölítették sokan, hogy tanulva a válságot elindító bankcsődökből, szükség van-e a bankok újratőkésítésére, pontosabban nagyobb tőkekövetelmény előírására, egy olyan tőkepuffernek a létrehozatalára, ami a mai tőke-megfelelési mutatók fölé pozicionálná a bankok biztonságát. Ebben Magyarország megint csak óvatosságra intett. Mi azt mondtuk: Igen, lehet azt a következtetést levonni ebből a válságból, hogy a bankoknak biztonságosabbnak kell lenni tőkeoldalról, de egy nagyon hirtelen, gyors tőkekövetelmény-növelés éppen a hitelezés további visszafogását eredményezhetné. Azt, amit Magyarországon ma is megélünk, de globálisan is ezt okozhatná. Ezért mi azt gondoljuk, hogy le kell vonni a válságból a tanulságot, fokozatosan növelni kell a bankok tőkehátterét, de ezt a válság enyhülésével egy időben és fokozatosan szabad csak megtenni, nem egyik pillanatról a másikra, mert azzal vésszesen lefékezhetnénk az éppen csak éledező reményeket a növekedésre.

Ebben a kérdésben tehát Magyarország álláspontja elég markáns volt. Persze az is igaz, hogy két dolog elmondható ennek kapcsán. Magyarország nem a saját költségvetése rovására csinál gazdaságélénkítő programot, és a magyar bankrendszer 80 százaléka külföldi tulajdonban van, ezért a tőkekövetelmények elsősorban nem minket, nem Magyarországot terhelnék.

Tehát az első és legnagyobb gazdasági probléma, ami következhet ebből a válságból, az az, hogy tovább nő a nagy országok eladósodása, ez megdrágítja a hitelezést a kisebb országok és a vállalkozások számára. Mindez várhatóan egy jóval magasabb inflációs környezetet teremt a világgazdaságban, mint ami a válságot megelőzően volt. Erre tudatosan kell készülnünk.

A másik nagy válságjelenség, ami következhet ebből a válságból, az a társadalmi válság.

Ha a munkanélküliség tovább nő, lényegesen tovább nő, akkor könnyen beállhat egy olyan helyzet, mint a '29-'33-as válságban. Ennek a válságnak rövid távon – legalábbis mindaddig, amíg az infláció nem erősödik meg – a legnagyobb vesztesei nem a legszegényebbek. Ők már eddig is vesztesek voltak, az ő helyzetük valószínűleg nem romlik jelentősen ennek a válságnak a rovására a világban, de azok a százmilliók, akik az elmúlt évtizedek felfutó időszakában meg tudtak kapaszkodni, akik szegényből alsó középosztálybeli státuszba tudtak kerülni a fejlődő világban vagy akár a fejlett országokban, az ő visszahullásuk az a kockázat, ami a társadalmi stabilitást is veszélyeztetheti, ha ez a folyamat nincs kontroll alatt és nem visszafordítható. Márpedig azt mondta egyszer egy híres történész, hogy a forradalmakat általában nem azok csinálják, akik szegények, hanem azok, akik csalódnak.

Éppen ezért a társadalmi stabilitást veszélyeztetheti az, ha a világban tömegesen hullanak vissza egy korábbi, már elhagyott szegénységi szintre azok, akik az elmúlt években megkapaszkodtak, többnyire hitelek, fogyasztási hitelek. Ezt Magyarországon is láttuk, de nyilván nagyon sok országban mindez még a magyarnál is nagyobb méreteket öltött, és ezért nagyobb kockázatokat rejt.

A harmadik nagy kockázat, amellyel számolnunk kell, a protekcionizmus erősödése, aminek nyilvánvaló jelei vannak. A napokban már az Egyesült Államokban is láttunk erre nyilvánvaló jelet, de sok más országban is. Ráadásul a protekcionizmus nagyon könnyen fedi el magát a nacionalizmussal. És nagyon sok esetben látjuk azt, akár itt a térségünkben vagy akár máshol, hogy politikusok azért, hogy a válsággal való foglalkozást, annak a feladatát elfedjék vagy elhalasszák, a nacionalizmus eszközához nyúlnak. Ez nagyon veszélyes eszköz a valódi problémák elfedésére vagy

a nem-cselekvés igazolására, mégis sok helyen látjuk – Európán belül és Európán kívül is – azt, hogy a nacionalizmus az a paraván, ami mögé a válságkezelés kényszerű lépéseit, vagy a válságkezelésben politikai okokból meg nem hozott lépéseket megpróbálják elrejteni. Ez nagyon komoly veszély lehet a nemzetközi stabilitásra.

És még egy, ennél is komolyabb veszélyt látok a nemzetközi stabilitás vonatkozásában, ami szintén a válságból fakad.

Akár Magyarországról beszélünk, akár a nagyhatalmakról a világban, mindenkire igaz, hogy a nemzetközi befolyás – legyen az regionális vagy globális – nem válhat el a gazdasági teljesítőképességtől, a gazdasági fejlődéstől és sikerektől. Ha egy ország nem képes tartósan növekedni, gyarapodni, ha nem nő a gazdasági súlya, hanem csökken, akkor előbb-utóbb a nemzetközi súlya is csökkenni fog. Ezért nagyon nagy kockázatnak látom a mai világrendre nézve, ha mondjuk az Egyesült Államok nem lesz képes megfordítani a saját eladósodását és függőségét, vagy ha más nagy országok, nagyhatalmak eladósodnak, függővé válnak és nem tudnak ebből belátható időn belül kijönni, hiszen így jelentős geopolitikai kockázatok következhetnek ebből. Valószínűleg 15–30 éves távlaton, de jelentős átrendeződés is lehet. Mint ahogy érzékeljük is ezt.

A ma összeülő G20-ak már egy új gazdasági formáció ahhoz képest, ami eddig meghatározta a világot. Kibővült olyan sikeres fejlődő országokkal – Kínával, Indiával, Brazíliával –, akik korábban nem ültek ennél az asztalnál. Önmagában ezt egy pozitív folyamatnak tartom, jó, hogy bővült ez a kör, jó, hogy szélesedik a nagy gazdaságok sora, de hosszú távon, ha valamelyik nagy gazdaság megbicsaklik, az veszélyt jelent.

És látjuk Magyarország elmúlt éveinek, elmúlt évtizedének példáján is, hogy amennyiben a magyar gazdaság nem sikeres, nem tud úgy előre menni, nem tud úgy növekedni, akkor a nemzetközi érdekérvényesítő képessége is csökken.

Más országoknál azt látjuk, hogy a más területeken folytatott politikától függetlenül megerősödik az érvényesítő képességük, ha jó a gazdasági teljesítményük. Ezért Magyarország nemzetközi súlya miatt sem mindegy, hogy mennyire sikeres, mennyire erős és hogyan tud növekedni a következő időszakban.

Ezt a négy nagy kockázatot látom, amelyek közvetlenül ebből a válságból következhetnek. Amennyiben nem talál rá jó válaszokat a világ és benne Magyarország, akkor akár egy elhúzódozó, vagy a mainál bizonyos szempontból súlyosabb válsággal is szembe kell néznünk.

Éppen ezért az a dolga mindenkinek, bármekkora országot is vezet, hogy a maga háza táján seperjen először, csinálja meg a saját házi feladatát, folytasson olyan politikát, amivel ezekre a válságjelenségekre választ ad és amellyel hosszú távra jó pályára tudja állítani a rá bízott országot.

Mielőtt rátérnék Magyarországra, egy dolgot el kell mondanom.

Ennek a válságnak a legfőbb tanulsága – ha csak Európát nézem, akkor is, ha a világot nézem, akkor is –, hogy a válságból kivezető út nem a visszafordulás a globalizáció folyamatából, nem a bezárkózás a protekcionizmusba, hanem több kooperáció, több koordináció és több integráció. Erre van szükség a világban, mert csak ez lehet az, ami a világot viszonylag gyorsan kihúzhatja abból a válságból, amelybe belekerült. Erre van szükség az Európai Unióban is: több kooperációra, több koordinációra és több integrációra. Ezeknek konkrét példáit láthatjuk például a pénzügyi felügyelet megerősödésében, európai szintre emelésében és más olyan fórumok létrejöttében, olyan koordinációban, amire korábban nem volt példa. Ezt helyes és jó folyamatnak gondolom.

Hol helyezkedik el mindebben Magyarország?

Én azt gondolom, hogy ezek a kockázatok Magyarország számára is érvényes megállapításokat tartalmaznak. De Magyarország válsága nem csak a mostani pénzügyi és reálgazdasági válságból következik. A pénzügyi válság és a reálgazdaság a fogyasztás és a hitelezés visszaeséséből fakadó válsága minden európai országot sújt, nagyjából hasonló módon, legfeljebb a mértékek eltérőek. De Magyarországnak van egy saját, külön bejáratú, testre szabott válsága is, ami nem tavaly kezdődött a globális válsággal, és ha nem tesszük meg a szükséges lépéseket, akkor nem is oldódik meg azzal, hogy a világgazdaság esetleg helyre jön. A több mint tíz éve halogatott érdemi változtatások, reformok, a magyar gazdaság és Magyarország modernizációjának hiánya az, ami Magyarország versenyképességét az elmúlt tízegynéhány évben fokozatosan, de egyre gyorsuló mértékben erodálta.

Ugyan nem miniszterelnökként, de újdonsült gazdasági miniszterként tavaly is ott voltam a közzgazdász vándorgyűlésen, azt hiszem Egerben voltunk, Akkor, tavaly, még néhány hónappal a

gazdasági világválság kitörte előtt arról beszéltem – az ember néha hajlamos magának utólag megmagyarázni, hogy ő milyen okos volt, ezért elővettem a tavalyi előadásomat, tavaly június 26–28-án volt a közgazdász vándorgyűlés –, akkor arról beszéltem, hogy Magyarországon nem lehet tovább halogatni az átfogó reformokat, mert különben leszakadunk a régiótól. Azt mondtuk, hogy szükség van az adórendszer, a nyugdíjrendszer és a szociális rendszer átalakítására. A munkahelyteremtést, a munkára ösztönzést, a munkára való képesítést kell előtérbe helyezni. Meg kell változtatni azt, hogy Magyarországon hányan ülnek a székében és hányan tolják-vonják azt, talán emlékeznek erre a hasonlatra. Azt is elmondtam, hogy a társadalmi problémák közül a legnagyobb talán a romakérdés, amivel Magyarországnak hosszú távon kell foglalkoznia, de most azonnal el kell kezdeni. És azt is mondtam, hogy minden lépésnek, gazdaságpolitikai változtatásnak két korlátot kell szabni. Az egyik a makrogazdaság egyensúlya, a másik pedig a társadalmi stabilitás. Ezen két peremfeltétel, ezen Székely és Kharübdisz között kell evickélni a mindenkori kormányzati politikának. És azt is mondtam, hogy be kell fejezni a húzd meg-ereszd meg ciklusok rossz politikai gyakorlatát, be kell fejezni azt a rossz politikai kompromisszumot, amely Magyarországot régóta abban a hamis realizmusban tartja, hogy ha a politikának választani kell a hatalom megszerzése vagy megtartása és az ország fejlődése között, akkor mindig az elsőt választja a második helyett. Pedig erre lassan rámeleg az ország.

Ezekről beszéltem tavaly és ezekről szeretnék most is beszélni, csak aktualizálnám a mondanivalómat.

Hadd kezdjen azzal a Magyarországról szóló részt, hogyha most ebből a palackból kijönne egy dzsinn, és azt mondaná, hogy: Egy kívánságod van a magyar gazdasággal kapcsolatban itt, a Közgazdasági Társaság ülésén – akkor az mi lenne? Ha egyetlenegy probléma megoldására kellene leszűkítenem az egyébként nagyon bonyolult és sokrétű okokat, ha egyetlenegy dolgot kellene mondanom, akkor azt mondanám, hogy a foglalkoztatás kérdését kell megoldani Magyarországon.

A foglalkoztatás érdemi, jelentős és fenntartható piaci alapú növekedését, növelését. A mai 57 – most már talán az alatt is vagyunk a válság miatt – 56 százalék körüli arányt, ami a magyar felnőtt lakosság foglalkoztatási mutatója, azt kellene felvinni legalább 65 százalékra, ami az EU átlaga, de a jobb országok 70–73 százalék körül vannak az Európai Unióban.

Ez lenne mindennek a gyökere és az alapja, ezért ezt tartom a legfontosabbnak. Ez fontos, mert erre még szeretnék visszatérni.

Hogy mit kell most, ebben a helyzetben csinálni egy kormánynak, hogyan reagáljon azokra a kockázatokra, amelyekről beszéltem, hogyan reagáljon azokra a rövid távú, sodró erejű, cunami jellegű változásokra, támadásokra, amelyeket a válság okoz, arról mondanék néhány szót.

Én azt gondolom, hogy a magyar kormánynak az a feladata – nemcsak ennek a kormánynak, hanem meggyőződésem szerint a következőknek még jó ideig és talán örökké –, hogy az egyensúlyra és a növekedésre koncentráljon. Erre a kettőre együtt. De azt világossá kell tenni, hogy mindennek az alapja a makrogazdasági egyensúly. Ha megbomlik az egyensúly, akkor előbb-utóbb a növekedés látja a kárát, hiszen éppen ezt láttuk az elmúlt években. Ez annak az ára, hogy a 10 százalék körüli költségvetési hiányról 2006-tól kezdve visszajöjünk 3 százalék környékére. Ez a választott szerkezet miatt részben politikai döntés, de részben elkerülhetetlenül a növekedés lassulása volt.

Tehát Magyarországnak nagyon közeli élménye van arról, hogy mit jelent a gazdasági egyensúly megbomlása, milyen ára van annak. Ezért én azt gondolom, hogy a józan ész is alapul, és minden közgazdasági tankönyv első fejezete az, hogy egyensúlyban – dinamikus egyensúlyban, de egyensúlyban kell tartani a gazdaságot. Ez minden kormánynak a felelőssége. Ebből a szempontból ennek a válságnak meg kell erősítenie minket ebben. Nagyon pozitív fejleménynek tartom azt, hogy a parlament tavaly költségvetési szabályokat alkotott meg, hogy létrehozta a független költségvetési tanácsot és más olyan, máshol már bevált rendszereket hozott létre, amelyek segíthetik ennek az egyensúlynak a fenntartását.

A feladat, amivel a válság kirobbanásakor szembenéztünk, hogy majdnem három évnyi egyensúlyteremtő politika után, amikor a 10 százalékról 3 százalék közelébe csökkent a hiány, most még egyszer meg kellett ismételnünk az egyensúlyteremtést, hiszen a magyar gazdaság az idén és jövőre a kormány előrejelzése szerint összesen 7,5 százalékkal esik vissza.

Elemzők mondanak számokat kisebb-nagyobb eltéréssel, de nagyságrendi vita ebben nincs. Közel egy havi jövedelme esik ki a magyar gazdaságnak a két év recesszió következtében. Ezért hiába hozta le az előző kormány 3 százalék közelébe a hiányt, ha közben a GDP 7 százalékot meghaladóan esik vissza két év alatt, akkor ha nagyjából az egyensúlyt tartani akarjuk – ezt jelenti az idei évre

kitűzött 3,9 és a jövőre kitűzött 3,8 százalékos cél –, akkor további jelentős költségfelfaragást kell csinálnunk ahhoz, hogy Magyarország ne szálljon el.

És nyilvánvaló volt, hogy az egyensúlytalanság egy idő után már öngerjesztő folyamat, hiszen egy egyensúlytalan gazdaság finanszírozási költségei olyan magasak, hogy önmagában az egy idő után olyan pályára vihetné volna Magyarországot, ahol már mint az uzorahitelt fölvevő gazdálkodó vagy állampolgár, egy idő után már a kamatok fizetésére kell újabb és újabb hiteleket fölvenni, ami egy ördögi kör, egy adósságcsapda.

Ezért kellett Magyarországnak egy meglehetősen radikális második egyensúly-teremtő programba belefogni. Mindaddig nem lehet, nem érdemes növekedésösztönzésről beszélni – csinálni kell, de önmagában semmit nem tud elérni a növekedésösztönzés, amíg az egyensúlyt nem állítjuk be egy olyan szintre, nem teremtünk egy olyan stabil alakzatot, amittől el lehet rugaszkodni, amire már lehet házat építeni.

Gyakorlatilag az idén és jövőre, két év alatt a GDP mintegy 5 százalékát kitevő kiadáscsökkentést kell végrehajtani Magyarországnak ahhoz, hogy az egyensúly kezelhető szinten, tehát a 4 százalékon belül maradjon. Ezt indokolja a nemzetközi pénzpiacok elvárása, a Magyarországgal kapcsolatos bizalom helyreállítása, de mondjuk vannak jogi okok is, hogy ezt meg kell csinálni, például az Európai Bizottsággal kötött úgynevezett túlzott deficiteljárásból következő kötelezettségeink. Abban is vállaltunk szinteket, amiket persze újra tárgyaltunk a válság következtében, de erre a szintre lehetett újra tárgyalni.

Aki azt mondja ma Magyarországon – legyen ez egy részérdek-csoport, aki a maga több költségvetési támogatásáért lobbizik vagy az egész országról beszél –, aki azt mondja ma Magyarországon, hogy az egyensúly megbontásával, a hiány elengedésével kell Magyarországon a válságot kezelni, azt gondolom, hogy az szembe megy az autópályán azzal a sok száz autóval, aki szembe jön. Magyarországnak egyetlen útja van – és ezt mutatták meg az elmúlt hónapok –, hogy visszaszerezze a bizalmat abban, hogy megértette a válság üzenetét. Képes fegyelmezetten gazdálkodni, képes csökkenteni az újraelosztás mértékét a gazdaságban. Képes az innen felszabaduló forrásokat részben az adósság törlesztésére, részben meg az adók csökkentésén keresztül majd növekedésre fordítani.

Aki ezzel szembe megy, az az alapvető közgazdasági logikával, Magyarország legújabb kori traumán alapuló tapasztalatával megy szembe. Az szembe megy az autópályán a sok száz autóval, és annak azt javaslom, álljon ki a leállósávba, tolasson vissza, és az első lehajton menjen át abba az irányba, amerre haladni kell. Magyarországnak egyensúlyra van szüksége, mert aki ezt az egyensúlyt meg akarja bontani, az azt fogja elérni, hogy annak az 1,7 millió devizahiteles magyar polgárnak, akinek a lakása, az autója vagy a hűtőszekrénye devizából van finanszírozva, annak megint veszélybe kerül a kis vagyona. Ezért fontosnak tartom, hogy Magyarország ebben végre a józan ész politikája mellett maradjon. Ott, ahová nagy nehezen végre eltalált.

Azt is fontos elmondani, hogy ezeknek a költségvetési megtakarításoknak, kiadáscsökkentéseknek akkor van értelmük, ha ezeknek legalábbis a többsége, a nagy része strukturális reformokból, magyarul fenntartható szerkezeti változásokból jön össze. Nem abból, hogy most éppen befagyasztunk valamit egy évre, ami majd aztán újra nő, mint a fű, amit levágnak, hanem érdemi változtatások vannak.

Ezért fogott neki a kormány az első száz napjában nagyon jelentős átalakításnak három területen, ebből kettő a kiadáscsökkentésről szól.

Az egyik a nyugdíjrendszer parametrikus reformja volt, aminek eredményeként a nyugdíjrendszer fenntarthatóvá vált. Hiszen azért közgazdasági társaságban mindannyian tudjuk és elmondhatjuk, hogy a magyar nyugdíjrendszeren jól látszott, hogy a fenntarthatóság pályáján halad. Valamikor hat és tíz év közötti távon jutott volna el oda a demográfiai trendek alapján, hogy már nagyon komoly, egyre növekvő, még nagyobb strukturális hiányt okozott volna a költségvetésnek. Azzal a kiigazítással, amit megtettünk, több dolgot szerettünk volna egyszerre elérni.

Az egyik, hogy fenntartható legyen a nyugdíjrendszer. A nyugdíjrendszer átalakításával 15–20 éves távon mintegy 3 százalékkal csökken a nyugdíjrendszer finanszírozási költsége a GDP arányában. Tehát 3 százaléknál GDP-vel lesz olcsóbb finanszírozni a fokozatos átalakítás után a nyugdíjrendszert.

Ráadásul ez az átalakítás azt is jelenti, hogy aki ma nyugdíjas, az biztos lehet benne, hogy meg fogja tudni kapni azt a 12 havi nyugdíjat, amiért megdolgozott. Aki majd a következő évtizedekben megy

nyugdíjba, az biztos lehet abban, hogy ez a nyugdíjrendszer képes lesz neki kifizetni azt, amiért most éppen megdolgozik.

Hozzá kellett nyúlnunk a szociális rendszer egyes elemeihez is. Ebben voltak költségmegtakarító jellegű lépések, amelyek eredményeként nagyon fájdalmasan és nagyon sokakat rosszul érintve, de elkezdett fokozatosan előállni az az állapot, miszerint a munkával elérhető jövedelmeket és a segélyből elérhető jövedelmeket távolítani kell egymástól. Ösztönözni kell a munkára.

Éppen ezért a nyugdíjrendszer átalakítása és a szociális rendszer átalakítása nem egyszerűen csak takarékosági, fenntarthatósági célokat szolgált, nemcsak az egyensúlyteremtést, hanem azt is, hogy többen dolgozzanak Magyarországon, hogy jobban megérje elmenni dolgozni vagy kényszer legyen elmenni dolgozni ott, ahol van lehetőség.

Ezt célozta például a gyēs futamidejének lerövidítése három évről két évre. Európában gyakorlatilag a miénk volt a leghosszabb anyasági távolléti idő. Tudom, hogy ezt sokan ellenezték érzelmi okokból vagy bizonyos szociális megfontolásokból, de Magyarország még így is Európa élmezőnyében van a kétéves gyessel. Természetesen ez a program csak akkor értelmes, ha mellé teszünk egy bölcsőde-óvoda programot, ami el is indult. De ha elemezzük, hogy Magyarország hol van a leginkább lemaradva az Európai Unió foglalkoztatási átlagához képest, akkor a nyugdíj előtt álló korosztályon kívül a kisgyermekes édesanyák foglalkoztatásában lényegesen el vagyunk maradva. Harmadikként persze az alacsony képzettségűek foglalkoztatása a legnagyobb probléma, ebben is lépnünk kellett.

Elkezdtünk más átalakításokat is. A közszféra bérrendszerének átalakítása szintén nagyon fájdalmas és persze sokat vitatott, érdeksérelmekkel járó lépés, de mégis fenntarthatóbbá teszi Magyarország finanszírozását. Ilyen szintén erősen vitatott, részérdekektől szabdalt terület a közösségi közlekedés átalakítása, amin a kormány jelenleg dolgozik.

Olyan lépéseket kezdtünk tenni, amelyek fenntartható módon próbálják olcsóbbá és fenntarthatóvá tenni az állam működését, hiszen Magyarország az egyik legnagyobb újraelosztással rendelkező ország Európában.

Ami a foglalkoztatást illeti, beszéltem néhány olyan lépésről, amit ezen a területen elindítottunk. Elindítottunk egy másik programot, ami pozitív ösztönzést is tartalmaz, az Út a munkához programot, aminek keretében ma több mint 90 ezren dolgoznak olyanok, akik nem dolgoztak korábban, sok éven át inaktívak voltak. Ők most a közmunka világába léptek be, de ez csak egy fél lépés. A közmunka valójában nem, hosszú távon nem feltétlenül fenntartható foglalkoztatás. Az csak egy ajtót nyit a munka világába való visszatérésre, és helyi feszültségeket csökkent. Ezért az lenne a feladatunk és ehhez teremtettünk jövőre újabb forrásokat, hogy a közmunkából tovább vezessünk mindenkit, akit lehet, a tényleges munkaerő piaci tevékenység irányába.

Ez persze kötelezettséget is jelent. Az Út a munkához program azt mondja, hogy aki képes dolgozni, fizikailag alkalmas, annak el kell fogadnia a felajánlott munkát és ez egy lényeges változás a magyar szociális rendszer korábbi működéséhez képest. Kényszernek és ösztönzésnek egyszerre kell megjelennie ebben a rendszerben. Tehát az egyensúlyteremtésen túl elkezdtünk azzal foglalkozni, ami Magyarország jövője szempontjából legfontosabb: a növekedés tényezőivel, hogyan lehet fölvenni Magyarország növekedési potenciáját.

Az egyik az a foglalkoztatás növelése – erről beszéltem, hogy milyen lépéseket tettünk. A másik oldalról nemcsak a munkaerő-piaci kínálatot, hanem a keresletet is ösztönözni kell. Ezért csináltuk meg szintén a kormányzás első száz napjában azt az adóreformot, amelynek keretében Magyarország foglalkoztatást terhelő adói lényegesen kisebbek lesznek, részben már az idei év közepétől és aztán érdemben jövő évtől. Hadd mondjak néhány számot emlékeztetőül.

Magyarországon az úgynevezett adóék Európában a második legnagyobb volt ez év első felében. Az átlagbérnél körülbelül 54 százalék volt a nettó munkabérré rakódó összes teher aránya a teljes bérköltség arányában.

Ez Európában a második legnagyobb, Belgium után. Azokkal a változtatásokkal, amelyeket most megteszünk, az átlagbért kereső ember foglalkoztatási költsége Magyarországon jövőre 8,3-al százalékponttal lesz alacsonyabb. Tehát az 54 százalék, a teljes bérköltség nagyobbik része ment ugye eddig az állam zsebébe, abból most 45,7 százalék fog az állam zsebébe menni. Ez egy nagyon jelentős javulás. Ezzel az európai középmezőnynek inkább az alsó felébe kerül Magyarország, picivel még mindig Lengyelország és Csehország előtt, és még mindig drágábbak leszünk Szlovákiánál, százalékosan kifejezve ebben a vonatkozásban. Szlovákia bérköltségei euróban kifejezve nagyon jelentősen megnöttek az elmúlt hónapokban, de százalékban kifejezve a bérköltségben még olcsóbbak, mint mi.

Ez azt is mondatja velem, hogy a következő kormánynak, kormányoknak az lesz a dolga, hogy tovább menjenek ezen az úton a versenyképesség és a foglalkoztatás érdekében. Az első egy év alatt akkora változást csinálunk, amivel bérköltségben Magyarország a versenyképes országok közé kerül Európában. Ez azt is jelenti, hogy ennek az a része, ami a vállalkozások által befizetett járulékokat illeti – az 5 százalékos járulékcsökkenés a bérköltségnél, illetve a tételes egészségügyi hozzájárulás eltörlése, és más kisebb változások – összesen több mint 400 milliárd forintot hagynak jövőre a magyar vállalkozások zsebében. Ennyivel lesz több, amit munkahely-teremtésre, munkahely-megtartásra vagy beruházásra fordíthatnak.

Másik oldalról az szja csökkentése azt jelenti, hogy Magyarországon jobban megéri dolgozni, nemcsak foglalkoztatni éri meg majd jobban a járulékok csökkentése miatt, de dolgozni is. A statisztikai átlagbért kereső ember Magyarországon jövőre másfél havi nettó fizetéssel, 6 heti nettó fizetéssel többet fog hazavinni, mint az idén. Van, aki még ennél is többet. Kicsivel az átlagbér fölött és az átlagbér alatt is már lényeges nyereség lesz. Ez egy nagyon-nagyon jelentős változás. Sokkal jobban meg fogja érni dolgozni.

De nyilvánvalóan van egy csoport, akinek nagyon nehéz adócsökkentéssel adni, és ahol a legnagyobb foglalkoztatási problémánk van: az alacsony képzettségűek köre, akik többnyire alacsony jövedelmet is keresnek.

Mivel ott az adójóváírás rendszere miatt alig fizetnek adót, ezért kicsi náluk az adócsökkentés hatása. A minimálbérnél jövőre 14 ezer párszáz forinttal fog többet keresni valaki egész évben, mint idén. Tehát többet keres ő is, de nem annyival, nem másfél havival, mint mondjuk az átlagbér körül kereső. Ott mással tudunk segíteni, ott azzal tudunk segíteni, hogy a tételes egészségügyi hozzájárulás eltörlése és a járulékok csökkentése arra ösztönzi majd a munkaadókat, hogy az alacsony jövedelműeknek is teremtsenek munkahelyet, hiszen a fix összegű hozzájárulás ott jelentette a legnagyobb terhet a fehérítő hatása mellett, százalékosan kifejezve a bér.

Nem akarok elveszni a technikai részletekben, csak fontos, hogy értsék: amit csinálunk, az nem egyszerűen egyensúlyteremtés – az is és mindenek előtt az, hiszen az minden mást meg kell előzni –, de olyan lépéseket teszünk, amelyek most, a válság közepén azt üzenik a Magyarországon vállalkozni kívánó hazai és külföldi befektetőknek: ez az ország megértette, hogy nincs kőbe vésve, hogy a válság után a munkahelyek oda mennek vissza, ahol megszűntek. Nagyon sok cég van, akiknek a fokozatosan nehezedő feltételek ellenére nem érte meg megszüntetni azt a beruházást, amit 6–10 évvel ezelőtt létrehozta. Ha most a válság miatt itt be kell zárni valamit, akkor egyáltalán nem biztos, hogy itt jön létre újra az a munkahelyet. Csak akkor, ha Magyarország nagyon nagy lépéseket tesz a versenyképesség javítása érdekében. Magyarországon a versenyképességgel kapcsolatosan a legnagyobb panasz – ezt a Kamara is mindig elmondta – az adók, a vállalkozásokat és a munkát terhelő adók magas aránya volt. Ebben tettünk most egy nagyon nagy lépést, és még további lépéseknek kell következni majd, ahogy az egyensúlyi helyzet ezt megengedi.

Mindezekkel a lépésekkel, a nyugdíjkorhatár emelésével, a gyes rövidítésével, az alacsony képzettségűek foglalkoztatási költségeinek csökkentésével, a bérek és a foglalkoztatás olcsóbbá tételével a növekedést szeretnénk megalapozni, Magyarország növekedési potenciáját szeretnénk megemelni. A növekedési potenciát meghatározó tényező a foglalkoztatás, a produktivitás, a technológiai fejlesztés, a fejlettség – ebben egyébként nem állunk rosszul más közép-európai országokhoz képest – és persze az infrastruktúra. Ez utóbbiban Magyarország szintén kiemelkedően áll a régió belül. Az egyik legfejlettebb, vagy sok szempontból a legfejlettebb infrastruktúránk van az elmúlt évek fejlesztéseinek következtében, de ebben is tovább kell mennünk.

Az európai uniós források elsősorban erre koncentrálnak. Magyarország a 27 tagország közül folyamatosan az első háromban van a pénzek felhasználását illetően az elmúlt néhány évet tekintve, akár az abszorpciót, akár a pénzek felhasználását, az innovatív indítását, újszerűségét tekintve.

2900, majdnem 3000 milliárd forintról született eddig döntés, hogy hova fektetjük be ezeket a pénzeket. Mintegy 480–490 milliárd forintot már ki is fizettünk a pályázóknak, pedig mint tudott, elsősorban utófinanszírozási rendszer van, bár a válság közepette megemeltük az előlegfizetést is, hogy javítsuk a vállalkozások likviditását.

Az abszorpciót tekintve Magyarország az egyik legsikeresebb Európában, ezt rendszeresen visszaigazolják az unióból, és a KPMG legutóbbi tanulmánya is erről szól. M indez azt jelenti, hogy Magyarországnak jó esélye van arra, hogy megtartsa az infrastruktúrában elért komparatív előnyét a régió más országaihoz képest, de persze vannak olyan részstruktúrák Magyarországon, ahol – gondolok itt a kutatás-fejlesztésre, az egyetemi szférára, az önkormányzatok bizonyos fejlesztésére vagy akár az állam egyes részeire – a felhasználás hatékonyságát jelentősen kellene még javítani. Ez

sok szempontból egyfajta kulturális kérdés is, hogy a pénzek felhasználását, megtervezését mennyire képes jól megcsinálni egy ország, egy társadalom, annak egyes részcsoportjai, szegmensei. Összességében Magyarország ebben sikeres és ez esélyt ad arra, hogy most a saját költségvetésén kívülről finanszírozzon egy stimulus programot az európai uniós források felhasználásának felgyorsításával.

Talán érzékelik, hogy az építőiparban a rendelésállomány már a válság előtti szint fölött van, már hónapok óta magasabb. Ez azt jelenti, hogy folyamatosan jönnek be az uniós beruházások, amelyek a következő egy-másfél évben jelentős lökést adhatnak az építőiparnak.

És persze Magyarországnak hosszú távra kell gondolkodni az ágazati stratégiák vonatkozásában is. Ezekben rövid távon nincs hatás, és csak akkor működnek jól, ha akár ciklusokon átívelően a kormányok következetesen követik azt az ágazatpolitikát, amit kitűztek.

Ez a kormány négy ágazatra vonatkozóan fogadott el eddig olyan stratégiát, amely hosszú távra szól, intézkedésekkel és forrásokkal van alátámasztva.

Ilyennek tekintem a válság ellenére az autóipart, ilyennek tekintem az informatikát és az elektronikai ipart, ilyennek a gyógyszeripart és a biotechnológiát, és ilyennek tekintem a logisztikát. Ezekben az ágazatokban elfogadott stratégiánk van. Egyeztettük ezen ágazatok szereplőivel és ezek mentén kezdtünk el haladni az elmúlt hetekben, hónapokban.

Mindezek a stratégiák persze csak középtávon hozhatják meg hatásukat. Ahogy mondtam, a foglalkoztatás talán egy év múlva indulhat legkorábban bővülésnek, jó esetben, és általában jellemző az, hogy mindig először a makromutatók javulnak. Ezekben Magyarországról most sok jó hír jelenik meg, ezt igazolták vissza most New Yorkban is a befektetői találkozói. Ezután jelenik meg a mikrovállalkozásoknál, némi késéssel. Amikor a mikrovállalkozások már elkezdnek kicsit optimistábbak lenni, vagy jobban működni, akkor még mindig idő kell, hogy a foglalkoztatásban is megjelenjen, hiszen először a meglévő kapacitásokat kell kihasználni és utána lehet bővíteni.

Éppen ezért aki ezt a folyamatot látja, ésszerűen látja, annak kellő türelemmel és perspektívával kell szemlélnie a most zajló folyamatot.

Érdemi változások indultak el Magyarországgal kapcsolatban, és ezt elismerik a befektetők. Nem véletlen, hogy vissza tudtunk térni a pénzügyi piacokra, és mondjuk az eurokötvény-kibocsátásunkat mintegy hatszorosan jegyezték túl júliusban. Nem véletlen, hogy ez a fiskálistudomány most már alapot teremtett arra, hogy a jegybank fokozatosan csökkenthesse a kamatait.

Talán nem véletlen, hogy azt írják a világ vezető befektetési bankja, a Merrill Lynch, talán túlzásokba is esve azt írja, hogy Magyarország lehet a legerősebb, világvezető lehet a fiskális politikát illetően a válság után. A nagyon magas elsődleges többletre hivatkozva mondja ezt a Merrill Lynch, és azt valószínűsíti, hogy Magyarország strukturálisan kiigazított elsődleges egyenlege 6 százalék körül lehet a mostani pályán haladva. Azt mondta a GP Morgan két hete, hogy Magyarország lehet az első, aki a most törekvő országok közül bevezetheti az eurót, merthogy olyan politikát folytat, amivel elsőként juthat el ide. De persze ezt a politikát fent kell majd tartani hosszú távon is.

Fontos elmondani, hogy mindezek a kezdeményezések önmagukban nem elegendők. A következő években Magyarország csak akkor fog tudni előre menni, ha következetesen halad azon az úton, ami a szerkezeti reformok, az átalakítás, a modernizáció irányába viszik Magyarországot. Hiszen a hosszú távú versenyképességnek nem tényezője a gyenge valuta, vagy nem feltétlenül tényezője a stimulus program. Hosszú távon nem lehet gazdasági növekedést alapozni ilyen átmeneti intézkedésekre vagy átmeneti helyzetekre.

Alapvetően rendbe kell tenni Magyarországon néhány nagy rendszert. Olyan rendszereket, amelyek politikai vagy érdekképviseleti ellenállás híján már jó ideje nem tudtak végigmenni Magyarországon. Ilyennek gondolom az önkormányzati rendszert, ahol lényegében 15 éve nem lehetett kétharmados többséget szervezni arra, hogy egy értelmes, racionális önkormányzati világ alakuljon ki Magyarországon. Márpedig ebben a struktúrában, a mostani megtakarítások után már nem nagyon marad további megtakarítás. Struktúraváltással sokkal jobb minőségű szolgáltatást lehetne létrehozni, hasonló költségszinten, vagy akár alacsonyabb költségszinten is. Mint ahogy a világ nagyon sok országában, Európa legtöbb országában ezt teszik.

Azt gondolom, hogy a felsőoktatásban érdemben megindult reformfolyamatok is gyorsulhatnak tovább, de ott legalább elindult egyfajta minőségi szelekció, amit gyorsítani kellene. A közoktatásban is érdemi változtatásokra van szükség, hogy a foglalkoztatás javulni tudjon hosszú távon.

És azt gondolom, hogy az egészségügy mai struktúrájából – és ezt a jövő évi költségvetés már tükrözi is – már nem lehet több pénzt kivenni. Mindenki elismeri, az összes kórházzövetség, akivel tárgyalunk, hogy a struktúra nem működik optimálisan, nem jó a kihasználtsága és változtatni kellene rajta. Ezt minden tárgyalások elismerik. Csak arra nehéz rámutatni, hogy melyik az, aki közülük becsukja a kaput azért, hogy hatékonyabban működjön a rendszer.

A egészségügyből a mai struktúrában nem lehet több pénzt kivenni. Magyarország egyébként az elmúlt évek átalakítása alapján a GDP-átlagában mért egészségügyi ráfordításban körülbelül ott van, ahol a hozzánk hasonló EU- országok többsége.

Van még egy terület, ami nem ilyen szerkezetű, de ami nélkül Magyarországnak nincs útja előre. Ez pedig a román integrációja.

Erről is beszéltem már tavaly, de hadd mondjam el akkor még határozottabban. Ahogy a magyar politikának az elmúlt 15-20 évben meghatározó kérdése volt az euró-atlanti integráció és a piacgazdaság kereteinek kiépítése, úgy meggyőződésem, hogy a következő tíz év legnagyobb, legsúlyosabb politikai kérdése a román integrációja lesz Magyarországon. Ez egyszerűen levezethető közgazdaságilag is. A lakosság körülbelül 6 százalékára becsülhetjük ma roma polgártársaink számát. Az ő körükben minden statisztikai mutató, ami a fejlettséget, egészségi állapotot, a munkaerő-piaci részvételt mutatja, az lényegesen, drasztikusan rosszabb, mint az ország átlaga.

Ugyanakkor a leggyorsabban növekvő társadalmi csoportról van szó az öregedő magyar társadalomban. Ezért azt gondolom, hogy a román sokkal erőteljesebb integrációja nélkül, az oktatásba, a szociális, egészségügyi ellátásba, az adófizetésbe, a munka világába való bevonásuk nélkül Magyarország fenntarthatatlan pályán halad 15–20 éves távlatban. És aki ezt nem látja be a szívével, az lássa be az eszével az elmondott tények alapján.

Ezt a kérdést nem lehet kirekesztéssel, szegregációval, szőnyeg alá söpréssel, nem beszéléssel kezelni. Ezt csakis nagyon határozott, tudatos, hosszú távon végiggondolt és valamilyen nemzeti minimumon alapuló közmegegyezéssel lehet kezelni. Ennek hiányában csak a szélsőségek, az elfogadhatatlan és fasiszta válaszok kerülnek elő, mert a probléma ott van, és a politikai közép felelőssége mindkét oldalon, hogy ebben talál-e demokratikus válaszokat.

Beszéltem sokat a szerkezeti reformokról, hogy miket kellene megcsinálni. De az én logikámban most visszafelé haladok. Elmondtam, hogy miket kell megcsinálni rövid távon, hogy mit kell megcsinálni a gazdaságban, aztán elmondtam, hogy persze minden hosszú távú kilábalásnak feltétele a szerkezeti átalakítás. De a szerkezeti átalakításnak van egy nagyon erős előfeltétele, hogy az az állam, az az államszervezet, aki meg akarja ezt csinálni, az is változzon meg.

Az a tapasztalatom így, rövid futamidejű miniszterelnökként – és korábban miniszterként –, hogy a magyar állam, a magyar államszervezet gyenge. Gyenge abban, hogy érvényesítse azt, amire az államot eredetileg feltalálták: érvényesítse a közérdeket a részérdekekkel szemben. Az államnak az a dolga, hogy a sok-sok részérdek hálója fölé emelkedve, az egészre nézve képviselje a közérdeket. Ezzel szemben a magyar állam működése – ebbe beleértem az önkormányzatok világát is –, tehát amit széles értelemben államnak hívunk, az részérdekektől szabdalt, rövid távon gondolkodik, a politika által folyamatosan jobbra-balra rángatott, személyzetében, személyzeti politikájában nem világos teljesítményelveket és nem hosszú távú kiválasztási szempontokat érvényesít, és helyenként korrupciótól behálózott.

Mindezek a tényezők együttesen jelentősen rontják az esélyét annak, hogy Magyarországon folyamatosan lehessen érvényesíteni a közérdeket.

Ne értsenek félre, nem a nagy állam mellett érvelek. Sok szempontból az is baj, hogy Magyarországon az állam túl sok mindenbe akar beleszólni. Most az önkormányzati világgal együtt mondom ezt is. Szerintem nagyon világosan ki kellene választani, hogy melyek azok a területek, ahol az államnak kell érvényesítenie a közérdeket, és ott viszont nagyon erősen és világosan meg kell ezt tennie. Nagyon világos, átlátható működésben, nagyon hosszú távú gondolkodás és nagyon alapos stratégiai elemzések alapján. Ezt szokta az ÁSZ is mindig felróni, minden évben, hogy hol vannak a hatásvizsgálatok? Mi meg állandóan válságot kezelünk, szerintem már 20 éve, egy-két évet leszámítva. A válságban mindig kapkodunk, közben pedig nincsenek hosszú távú programok, és ha vannak, azokban nincs egyetértés, nincs alapvető megegyezés, még a nemzeti minimum kérdéseiben sem. Pedig e nélkül az ország elég nehezen tud előre haladni. Minden sikeres európai ország példája azt mutatja, hogy alapvető kérdésekben létre lehetett hozni valamilyen közmegegyezést. Az erős államhoz, ahhoz, hogy a közérdeket jól érvényesítő állam legyen Magyarországon, ami feltétele a szerkezeti reformoknak, ami feltétele a versenyképességnek, nos, tehát ahhoz, hogy erős állam

legyen, még egy feltétel van, még egyet hátrébb kell lépnünk, mert a politika megváltozására is szükség van. Meg kell változni annak a politikának, ami Magyarországon régóta a mindenkori politikai világ bennfentes érdekei mögé helyezi az ország hosszú távú fejlődésének érdekét. Mert amíg a politika számára a hatalom megszerzése vagy megtartása fontosabb cél, mint az, hogy a hatalmat mire is akarja használni, addig nagyon nehéz lesz megváltoztatni az államot. És akkor az állam sem lesz képes megcsinálni a szerkezeti reformokat.

De mivel politikus, aztán politológus már végképp nem vagyok, ezért csak egy dolgot hadd mondjak és akkor bezárul a kör, mert idealista sem vagyok.

Akkor fog tudni a politika megváltozni, akkor fog hosszú távon a politika bennfentes érdekei elé kerülni az ország érdeke, ha a választók ki tudják kényszeríteni azt.

Kik azok a választók, akik ki fogják tudni ezt kényszeríteni? Elsősorban azok, akik az ország fejlődésében, gyarapodásában, kiegyensúlyozott előre menetelésében érdekeltek. Azok, akik munkát vállalnak vagy vállalkoznak, akik legálisan vállalnak munkát, akiket az érdekel, hogy hogyan tudnak fenntartható módon gyarapodni, akik abban érdekeltek, hogy Magyarország versenyképessége, modernizációja előre haladjon.

Azt hiszem, megint visszajutottunk a foglalkoztatás kérdéséhez.

Ez az én visszafelé következtetési logikai levezetésem arról, hogy mire lesz szükség hosszú távon Magyarországon. Ennek a kormánynak körülbelül hat hónapnyi kormányzási ideje van hátra, ha a menetrend szerint haladnak a dolgok. Azt gondolom, az a dolgunk, hogy elvégezzük azt, ami ebben a nagyon hosszú, valószínűleg évtizedekre terjedő folyamatból ránk jut az előző hat hónapban és az előttünk álló hat hónapban. Tudjuk, hogy az ország kormányzására szóló felhatalmazást csak kölcsönbe kaptuk, hogy mindig át kell adni azt egy következő kormánynak. Az a felelősségünk, hogy mindig jobb állapotban adjuk át, mint ahogy átvettük.

Remélem, hogy minden következő kormány ezt fogja tenni.

Köszönöm szépen, hogy meghallgattak.